

DOORSTROOM

informatiebulletin

Drentsche Aa als bolwerk van biodiversiteit

In dit nummer

- Drentsche Aa als bolwerk van biodiversiteit
- Even kijken: Schoonloër Strubben
- Drentsche Aa als inspiratiebron: Erik van Ommen
- Toen en nu: Ballooërkuil
- Nieuws: nieuwe educatieprojecten, Geelbroek
- Voor de lens: bosanemoon
- Activiteiten uitgelicht

Nummer 32
Maart 2019

Het Drentsche Aa-gebied is vanouds bekend om zijn grote verscheidenheid aan planten- en diersoorten. Niet voor niets is bijna de helft van de oppervlakte, zo'n 15.000 hectare, beschermd natuurgebied. En niet voor niets is het een Nationaal Park en Natura 2000-gebied. Het is voor nogal wat soorten een van de laatste bolwerken in ons land en daarmee een reservoir van biodiversiteit.

De biodiversiteit – de verscheidenheid aan levensvormen – gaat overal in de wereld achteruit en Nederland is geen uitzondering. De laatste jaren krijgt deze afname meer aandacht, vooral door onderzoek dat wijst op een alarmerende afname van insecten. Hoe staat het er eigenlijk voor met de biodiversiteit van de Drentsche Aa? Gaat het hier dankzij de bescherming van de natuur beter – of minder slecht – dan elders?

Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Boerenorganisaties, ketenpartijen, onderzoekers, natuur- en milieuorganisaties en een bank hebben vorig jaar de handen ineen geslagen om samen het biodiversiteitsverlies in Nederland om te buigen naar herstel. Als succesfactoren zien zij onder meer draagvlak en gedeelde waarden, realiseren van nieuwe verdienmodellen en gebiedsgerichte samenwerking tussen alle grondgebruikers in een regio. Precies datgene waar de partijen in het Overlegorgaan Drentsche Aa al ruim vijftien jaar samen aan werken. Meer over het Deltaplan: www.samenvoerbiodiversiteit.nl

Nog 800 hectare natuur

Voor 2027 moet nog 800 hectare (voornamelijk landbouwgrond) in het Drentsche Aa-gebied beschikbaar komen voor het Natuurnetwerk Nederland, door aankoop of functiewijziging. Over deze grote opgave ging het in het vorige nummer van Doorstroom (31, oktober 2018).

Agrarisch natuurbeheer

Natuurgebieden zijn onmisbaar voor herstel van de biodiversiteit, maar ook buiten die gebieden is natuur. Als grootste grondgebruiker heeft de landbouw een sleutelrol; dat geldt zeker in het Drentsche Aa-gebied. De provincie Drenthe heeft een nieuw stelsel van vergoedingen voor agrarisch natuurbeheer. In de uitvoering speelt Agrarische Natuur Drenthe, een coöperatie van landbouwers, een centrale rol. In het Drentsche Aa-gebied zijn verschillende soorten agrarisch natuurbeheer mogelijk. Meer informatie: www.agrarischnatuurdrenthe.nl

In zijn algemeenheid is die vraag moeilijk te beantwoorden, stelt boswachter ecologie van Staatsbosbeheer Harry Offringa. “Ik heb geen meetlat die ik er naast kan leggen.” Toch kan hij er wel een paar dingen over zeggen, en die zijn voornamelijk positief. Zo is de flora er de laatste jaren flink op vooruitgegaan. En juist om die flora is de Drentsche Aa vermaard. “Bij de laatste vegetatiekartering zijn

Voorbeeld: kamsalamander

De kamsalamander is een van de diersoorten waarvoor de Drentsche Aa in het kader van Natura 2000 speciaal als leefgebied is aangewezen. In 2017 zijn op drie plekken in het gebied kamsalamanders aangetroffen: op het Exterveld, ten westen van Anderen en in De Heest. De dieren leven hier in enkele van de talloze poelen. De populatie van het Drentsche Aa-gebied wordt als stabiel beschouwd.

Schoonloër S

Foto: Evert Thomas

De veelgeroemde Strubben van Schipborg (die van het Kniphorstbosch) zijn niet het enige strubbenbos van de Drentsche Aa. Bij Schoonloo vind je de Schoonloër Strubben. Ook dit is een eeuwenoud bos. Strubben zijn voormalige hakhoutbossen op arme zandgrond, op de overgang van es naar heide. Behalve dat men er vroeger hout uit haalde, graasde er ook vee, vooral schapen. Door schapenvraat kregen de eiken hun kronkelige, ‘kwarrige’ vorm. Hoe dichter bij de (vroegere) hei, hoe duidelijker het effect. Hier zie je de kenmerkende boomkringen van meerdere stammen die uit één ondergrondse ‘stoof’ komen. Een paar fraaie voorbeelden zijn te vinden bij het kleine heideveldje in het oostelijke deel van

Voorbeeld: gentiaanblauwtje

Dit kleine blauwe vlindertje staat te boek als sterk bedreigd. In het Drentsche Aa-gebied houdt het nog relatief goed stand op het Ballooërveld en het Eexterveld. De kwetsbaarheid van deze vlindersoort is niet verwonderlijk gezien haar levensverhaal. De vlinder legt haar eitjes op bloemen van de klokjesgentiaan. De rups laat zich door bepaalde soorten knoopmieren meevoeren naar hun nest, waar hij zich lekker laat volstoppen. Ontpopt tot vlinder maakt hij dat hij wegkomt voordat de mieren het bedrog herkennen. Om het gentiaanblauwtje te laten overleven moeten dus zowel voldoende klokjesgentianen – bepaald geen algemeen plantje – als de juiste soorten mieren aanwezig zijn. De leefomgeving moet dus aan hoge eisen voldoen.

in ons beheergebied 63 rode lijst-soorten aangetroffen. Daarmee staat de Drentsche Aa in de top drie van Nederland.” Het areaal aan kenmerkende vegetaties, zoals zeggenmoeras, dotterbloemhooiland en schraalland met soorten als brede orchis, moeraskartelblad en noordse zegge, is fors toegenomen. “Dat is te danken aan het feit dat we inmiddels een groot aaneengesloten gebied beheren”, aldus Offringa. “De laatste jaren is er ook intensief gewerkt aan verbetering van de inrichting, bijvoorbeeld door ontwaterende sloten te dempen en stukken te plaggen.” De meeste bijzondere planten hebben het graag nat. En voedselarm. Daarom is het beheer gericht op ‘verschraling’ van de bodem. Dat betekent vooral maaien en het gemaaide spul (met de voedingsstoffen daarin) afvoeren. “De plantenrijkdom van de Drentsche Aa heeft te maken met de grote variatie in natuurlijke omstandigheden: hoog en laag, droog en nat”, vertelt Offringa. De beekdalen zijn het meest bekend om hun rijke flora, maar de twee best scorende gebieden liggen juist hogerop: het Ballooërveld en het Eexterveld. Ook bij de fauna zijn positieve ontwikkelingen te melden. Zo doen sommige soorten broedvogels het in het Drentsche

Aa-gebied beter dan elders. In de nieuwe Vogelatlas van Nederland, die vogelonderzoekorganisatie SOVON eind 2018 uitbracht, komt het gebied naar voren als landelijk bolwerk van onder meer de watersnip en de grauwe klauwier. Ook voor bepaalde amfibieën, vlinders, libellen en sprinkhanen, zoals moeras- en zompsprinkhaan, is het gebied een steeds belangrijker toevluchtsoord. Al met al staat de natuur van de Drentsche Aa er niet slecht voor. Daar dragen ook projecten als de herinrichting van het Gasterense Diep en de eerdere inrichting van Holmers-Halkenbroek aan bij. “Er zijn natuurlijk altijd wensen”, voegt Offringa eraan toe. “Zo moet de waterkwaliteit nog beter. En er zijn nog stukken land die wel zijn aangewezen als natuurgebied maar nog niet zijn ingericht.

Houtwallen als genenbron

De houtwallen van de Drentsche Aa zijn ook een belangrijke drager van biodiversiteit. Niet alleen omdat er veel planten en dieren leven, maar ook omdat hier van een aantal soorten bomen en struiken nog de oorspronkelijke wilde vormen voorkomen. Die zijn in Nederland uiterst zeldzaam geworden. Een voorbeeld is de wilde appel. Het behoud van genetische kenmerken binnen één soort is ook een wezenlijk onderdeel van de biodiversiteit. Staatsbosbeheer verzamelt met dat doel stekken en vruchten om het oorspronkelijke genetische materiaal te vermeerderen. Zo zijn in 2016 zestig nieuw opgekweekte appelbomen in het gebied geplant.

strubben

de Schoonloër Strubben, grenzend aan recreatiepark De Tien Heugten. De ‘topscorer’ telt liefst zestien stammetjes. Die overigens wel opmerkelijk recht omhoog gaan, in tegenstelling tot die van de buurboom.

Het grensgebied van bos en hei is ook het domein van de zeldzame zevenster, een plantje dat prachtig wit bloeit in het vroege voorjaar voordat het blad aan de bomen komt. Waar de bosbodem iets minder arm is, zorgen witte klaverzuring, lelietje-van-dalen en dalkruid voor een groen-wit lentekleed. Een aanrader voor een voorjaarswandeling!

Even
kieken

Voor veel mensen – kunstenaars, wetenschappers, natuurliefhebbers en anderen – was en is de Drentsche Aa een bron van inspiratie. In deze rubriek vertellen zij wat het landschap van de Drentsche Aa voor hen betekent.

Erik van Ommen

‘Ik wil in een vogel doordringen’

Vlucht kraanvogels

Erik van Ommen reisde naar allerlei plekken op de wereld, van Spitsbergen tot Japan, om vogels vast te leggen in schilderijen, tekeningen, etsen en houtsneden. Maar net zo graag trekt hij vanuit zijn thuisbasis Vries op de fiets het Drentsche Aa-gebied in. Om er tot rust te komen, maar ook om er te tekenen en te schilderen.

In de meer dan 25 boeken die Erik van Ommen publiceerde speelt de Drentsche Aa geen zichtbare rol. Toch is hij er regelmatig te vinden: “Ik fiets er vaak, en samen met mijn vrouw wandel ik er bijna elke week, om tot rust te komen. Het is er zo ontzettend mooi. Ik kom voornamelijk in het deel grofweg tussen Zuidlaren en Taarlo. Dat is niet alleen het dichtst bij, maar ook het mooiste stuk, vind ik. Ik heb ook mijn vaste weilandje in de buurt van Gasteren, waar ik vaak op mijn krukje achter mijn telescoop zit te schetsen. Daar kom ik vooral voor de grauwe klauwier, laatst ook voor de klapekster. Het is een plek waar altijd wat gebeurt: is er een keer geen klauwier te zien, dan komt er wel een roodborsttapuit kijken of een geelgors.”

‘Mijn buitenseizoen begint ongeveer half maart en duurt tot november. Bijna al mijn schetsen maak ik tegenwoordig met de sumi-e techniek, een Japanse techniek waarbij je schildert met penseel en inkt zonder eerst met potlood voor te schetsen. Ik heb die techniek leren kennen toen ik op uitnodiging twee maanden in Japan was als ‘artist in residence’. Ik bekijk de vogel door mijn telescoop, vorm een beeld in mijn hoofd en zet dat in één keer op papier. Zo’n schets maak ik in een paar minuten, soms zelfs binnen een minuut. Dat betekent niet dat ik met honderden schetsen thuiskom, want deze manier van werken vergt heel veel concentratie. En ik moet vaak wachten tot de vogel een geschikte houding aanneemt. Soms wordt zo’n schets de basis voor een schilderij of een houtsnede, soms komt hij in een boek terecht, maar de meeste maak ik gewoon voor mijn plezier, als vingeroefeningen.’

“Ik wil de vogel die ik zie begrijpen, er in doordringen: waar hij zit, hoe hij in dat landschap past, wat ie doet, wat ie is. Het werk moet laten zien wat ik interessant vind aan die vogel. Ik zoek allerlei manieren om dat uit te

Grauwe klauwier

drukken, probeer mijn manier van verbeelden zo breed mogelijk te hebben. Daarom gebruik ik zo veel verschillende technieken: olieverf, acryl, aquarellen, etsen, tekeningen, houtsneden enzovoort. Elke techniek roept een ander gevoel op, soms past de ene techniek beter bij een vogel dan de andere. De grauwe klauwier zal ik nooit etsen, dat is een vogel die uit kleurvlakken bestaat. De boompieper, ook een kenmerkende vogel van het Drentsche Aa-gebied, bestaat juist vooral uit lijntjes en laat zich dus juist heel goed etsen.”

“Bepaalde vogels heb ik op een gegeven moment wel gehad. Dat geldt zeker niet voor de grauwe klauwier, dat is zo’n geweldige vogel, die verveelt nooit. Zijn gedrag, de houdingen die hij aanneemt, het prachtige zachtroze van de borst. Kraanvogels vind ik ook erg mooi. Ik zat een keer te schetsen aan de voet van de Kymmelsberg bij Schipborg waar de beek zo mooi meandert, een klassieke plek voor Drentsche Aa-schilders, toen er een vlucht kraanvogels overkwam. Een fantastisch beeld, waar ik dit schilderij van heb gemaakt.”

Erik van Ommen maakte meer dan 25 boeken vol schilderijen, grafiek en tekeningen met vogels als onderwerp. Zijn meest recente boek is *Poldervogels*, over de vogels van de Oostpolder bij het Zuidlaardermeer. Een boek over Spitsbergen is in voorbereiding. Erik woont, werkt en exposeert in Atelier Brink 2, een oude pastorie aan de historische Brink in Vries. Het atelier en de expositieruimte zijn te bezoeken in de maanden maart, juli en november op zaterdag en zondag van 13.00 tot 16.00 uur. Meer informatie: www.erikvanommen.nl

Toen en nu

De Ballooërkuil

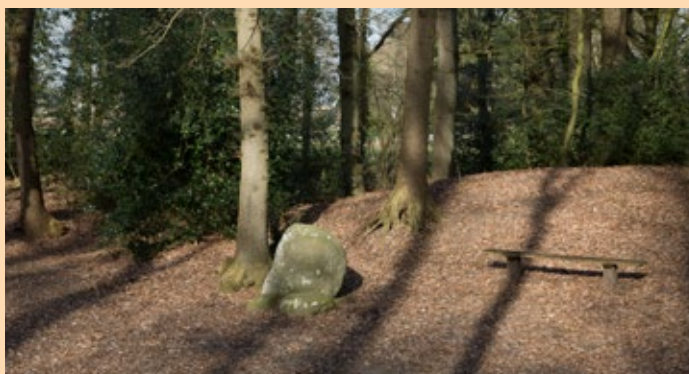

Tekst en foto 'toen': Rolder Historisch Gezelschap

Vlak bij Rolde, aan het middeleeuwse kerkenpad naar Balloo, ligt een opvallende kuil met een diameter van enkele tientallen meters, omgeven door een ringwal en hoge eiken. Deze ‘Ballooërkuil’ is in 1846 door de provincie Drenthe aangekocht. De idyllische plek werd gezien als een van de vergaderplaatsen van de Etstoel, het hoogste Drentse rechtscollege in de late Middeleeuwen. Al vóór de aankoop werd de identiteit van deze plek in twijfel getrokken.

De vroegste beschrijving van de Ballooërkuil is van Johan Picardt, van 1643 tot 1648 predikant in Rolde. In een boek uit 1660 beschrijft hij de ‘Baller Kuile’ als een ‘vreemde rareteet’. Picardt rept van ‘seer oude sit-plaetsen, van aerde gemaect’, een plek waar in oude tijden grote vergaderingen der Landstaten zijn gehouden. Picardt geeft geen precieze plaatsaanduiding.

In de Nieuwe Drentsche Volksalmanak van 1845 beschrijft mr. Sibrand Gratama (president Provinciaal Geregts-hof Drenthe) de laatmiddeleeuwse rechtspraak en de positie daarin van de ‘Ballerkuil’. De visie van Gratama speelt een belangrijke rol bij de aankoop door de provincie. Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw zijn wetenschappers het eens: de huidige plek is niet de vergaderplaats van de Etstoel. De juiste plek ligt zo’n 600 meter naar het westen. Toch de Drostenuil? Bij archeologisch onderzoek in 1998 konden helaas geen sporen meer worden aangetoond; de plek bleek in de loop der jaren te veel vergraven. Voor de huidige Ballooërkuil rest een toeristische functie. De kuil wordt al in de negentiende eeuw een veelbezochte attractie. Op 7 september 1895 brengen Koningin-regentes Emma en prinses Wilhelmina een bezoek. Daarbij wordt onder de titel ‘Bij Klommender Zonne’ een openluchtspel over oud-Germaanse rechtspleging opgevoerd.

Drentsche Aa Landbouwproject voor basisscholen

IVN Natuureducatie werkt aan een nieuw onderwijsproject voor het Nationaal Park Drentsche Aa: het Drentsche Aa Landbouwproject. Vanaf het komend najaar wordt het aangeboden aan basisscholen in en om het Nationaal Park. Doel van het project is kinderen kennis te laten maken met (natuurinclusieve) landbouw, zowel in de klas als buiten in het landschap. Om ze mee te nemen naar de plaatsen, verhalen en ervaringen die ze eigenlijk moeten kennen. Door jongeren tijdig te betrekken bij het landschap, krijgen ze meer inzicht in natuurlijke processen en leren ze hun natuurlijke omgeving waarderen en beschermen.

Inrichting Geelbroek in najaar van start

Na een jarenlange aanloop ziet het er naar uit dat het inrichtingsplan Geelbroek dit jaar echt in uitvoering gaat. Het gebied rond de gelijknamige buurtschap, brongebied van de Drentsche Aa en onderdeel van het Natura 2000-gebied, wordt ingericht als natuurgebied. Dat betekent dat de grondwaterstand omhoog gaat. De Bestuurlijke Voorbereidingscommissie Drentsche Aa neemt dit voorjaar een besluit. Daarna kunnen de benodigde vergunningen voor de werkzaamheden worden aangevraagd, zoals de watervergunning (bij waterschap Hunze en Aa's) en de omgevingsvergunning (bij de drie gemeenten in het gebied). Na verwachting starten de werkzaamheden in het najaar van 2019. Het project Geelbroek is onderdeel van het Programma Natuurlijk Platteland Drenthe.

Voor de lens

Drentsche Aa krijgt Junior Rangers

Nationaal Park Drentsche Aa werkt aan een Junior Ranger programma voor jongeren van 12 tot 19 jaar. Zij worden betrokken bij natuur en landschap in het gebied en worden ambassadeur van het Nationaal Park. Junior Rangers beginnen als aspirant. De aspirant Rangers maken kennis met het werk van een 'ranger' (bijvoorbeeld een boswachter). Na een basisopleiding en afsluitend zomerkamp zijn ze officieel Junior Ranger.

Het Junior Ranger programma is in 2002 gestart door Europarc, de federatie van Nationale Parken in Europa. Het is sindsdien uitgegroeid over ongeveer 75 beschermde gebieden in vijftien landen. Er doen in Europa zo'n tweeduizend jongeren en 120 Rangers (begeleiders) aan mee. Junior Rangers Nederland wordt gecoördineerd door IVN Natuureducatie.

Na de zomervakantie 2019 start het jaarprogramma voor de eerste groep Aspirant Junior Rangers.

Ben je tussen de 12 en 19 jaar en geïnteresseerd? Stuur een mail naar: drentscheaa@ivn.nl.

Meer informatie kun je vinden op www.ivn.nl/junior-rangers.

Bosanemoon

Foto en tekst: Jos Vink (NP-gids)

In het vroege voorjaar bloeit op allerlei plekken in het Drentsche Aa-gebied de bosanemoon. Voordat de bladeren aan de bomen ontluiken wordt de bodem van het Gastersche Holt wit gekleurd door de fragiele bloemen van dit prachtige plantje. Vanaf de weg en het fietspad is dit goed te zien. Aan bosranden en langs slootkanten kom je deze voorjaarsbloeiers tegen.

De bosanemoon behoort tot de familie van de ranonkelachtigen, evenals de dotterbloem, de verschillende soorten boterbloemen en het speenkruid. De bosanemoon tref je vaak samen met laatstgenoemde soort aan. In wortelstokken slaat de plant voldoende voedsel op om vroeg in het volgende voorjaar weer te gaan bloeien; vaak zie je ze al in maart of april.

Het hele jaar door houdt het Nationaal Park Drentsche Aa wandelexcursies onder leiding van ervaren gidsen. Hieronder een greep uit het aanbod van de komende maanden. Het complete overzicht vindt u in de Op Stap Krant (onder andere verkrijgbaar bij horecaondernemers in het Drentsche Aa-gebied) en (met de meest actuele gegevens) op onze website (www.drentscheaa.nl/actueel/activiteiten). Deelname aan de excursies is gratis; aan het eind van de excursie kunt u een vrijwillige bijdrage voor het Gebiedsfonds Drentsche Aa geven. Aanmelden is niet nodig. Goede wandelschoenen of laarzen worden aanbevolen. Let op: uw hond mag niet mee.

Activiteiten uitgelicht

● Dinsdag 16 april: Fotografeer en meer - Siepelveen

Het Siepelveen is een prachtig ven omringd door zandduinen. De Nationaal Park gidsen vertellen over het ontstaan van het veen en zijn omgeving. De bijzondere vegetatie met onder meer gagel, verschillende soorten heide en stokoude jeneverbessen krijgt eveneens aandacht. Tijdens de excursie is er volop gelegenheid om foto's te maken. Breng uw camera en statief mee.

Start 18.30 uur, Parkeerplaats Café Restaurant De liefde van de Drentsche Aa, Ruiteweg 2 in Schipborg. Dit is een van de fotografie-excursies die door de seizoenen heen gehouden worden. Ze zijn geschikt voor bezitters van alle typen camera's. Kijk in de activiteitenkalender op www.drentscheaa.nl of op facebook voor de overige data.

● Zaterdag 20 april: Sporen in het landschap - Bremheuvel Oudemolen

Tijdens de wandeling wordt aandacht besteed aan structuren en sporen in het landschap, zoals middeleeuwse karrensporen, grafheuvels, zandverstuivingen, de beek. Geniet van de afwisselende landschappen. De tocht voert over karrenpaden door hei en bos naar de Drentsche Aa.

Start 13.30 uur, De Zeegster Hoeve, Hoofdweg 62 bij Zeegse.

● Woensdag 24 april: Oude veldnamen rond Gasteren

De wandeling gaat via het Voorste Veer en het beekdal van het Gastersche Diep naar Gasteren. De Nationaal Park gidsen vertellen over het ontstaan van het esdorpenlandschap met zijn typische elementen: es, dorp, beekdal en heide. De geschiedenis leeft voort in de tientallen veldnamen in het gebied. Veldnamen waren eeuwenlang de 'straatnamen' van het platteland. Elke akker, elk stukje groenland had een eigen naam. Zonder kaart of navigatiesysteem vonden dorpsbewoners feilloos de weg naar de Lijnstukken of de Steenakkers.

Start 19.00 uur, NP Parkeerplaats Gasterse Duinen bij Gasteren aan de weg naar Oudemolen.

Excursieprogramma

Excursieprogramma

Drentsche Aa

Drentsche Aa

Drentsche Aa

HET SPAREN WAARD

Help mee met gift

Heeft het Drentsche Aa-gebied ook uw hart gestolen? U kunt meehelpen het gebied zo mooi te houden door een gift te doen aan het Gebiedsfonds Drentsche Aa. Elke bijdrage, groot of klein, wordt gebruikt voor het onderhoud en waar nodig herstel van dit prachtige landschap.

U kunt uw bijdrage overmaken naar IBAN: NL73 RABO 0129.0784.84 op naam van Stichting Gebiedsfonds Drentsche Aa.

Meer weten? Kijk op www.gebiedsfondsrentscheaa.nl.

Gebiedsfonds
DRENTSCHE AA

Bent u al geabonneerd op onze digitale nieuwsbrief? Deze gratis nieuwsbrief komt vier keer per jaar uit. Zie www.drentscheaa.nl/actueel/digitale-nieuwsbrief.

DRENTSCHE AA
NIEUWSBRIEF

@NPDrentscheaa

www.facebook.com/drentscheaa

www.instagram.com/nationaal_park_drentscheaa

Colofon

Secretariaat Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa

Kees Folkertsma, Elaine Sapulete

Postbus 122, 9400 AC Assen

Telefoon: (0592) 365 555

E-mail: drentscheaa@drenthe.nl

Internet: www.drentscheaa.nl

Communicatie en Educatie

Nationaal beek- en esdorpen-

landschap Drentsche Aa

IVN Drenthe: André Brasse,

Timanca Manak

drentscheaa@ivn.nl

www.ivn.nl, Postbus 125, 9400 AC

Assen, Telefoon: (0592) 371740

Teksten en eindredactie

Henk van den Brink, Noordwolde (Gr)

Redactie

André Brasse, Henk van den Brink

Timanca Manak

Fotografie

NP Drentsche Aa (tenzij anders aangegeven)

Grafische verzorging

Docucentrum provincie Drenthe

Cartografie

GIS en Cartografie provincie Drenthe

Druk Van Gorcum, Raalte

Verspreiding Post NL

Oplage

28.500 (gedrukt op FSC-papier)

© Secretariaat Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa 2019

ISSN: 1876-8989

Nederland heeft 21 nationale parken

Partner van
Geopark de Hondsrug
UNESCO Global Geopark

